

A HÁZASSÁG ANALITIKÁJA

ÍRTA

DR. TATAY ZOLTÁN

a debreceni árvaszék elnöke

*KÜLÖNLENYOMAT AZ „ANYA- ÉS GYERMEKVÉDELEM”
1943. ÉVI JÚLIUSI SZÁMÁBÓL*

A rossz házasságok, s a házasságok felbontásának rendkívül nagy száma arra indítja a szemlélőt, hogy a házasság intézményét tegye vizsgálat tárgyává, keresse a fenti jelenségek okait, s igyekezzék a bajok orvosszereit megtalálni.

A férfi és nő már az ősidóktól kezdve bizonyos nemi közösségekben élt. A hordákban egyesült emberek, részben a föld sovány terméséből, részben az elejtett állatokból éltek.

A férfi feladata volt a védelem és az élelemszerzés, a nő feladata pedig a tűzhely megőrzése és a gyermekek szülése.

Az életközösség természetesen áttevődött a nemi viszony közösségére is. (promiszkuitás).

Ezzel ellentétben az újabb tudományos kutatások*) azt bizonyítják, hogy a házasság ősalakja a *monogam*, vagyis az egyetlen nővel kötött házasság, s később kialakuló házassági formák a *polygam* alakok, mint a polyandria: sokférjuság és polygamia: soknejűség.

Amelyik törzsben sok volt a férfi, ott többférjűségben. ahol több volt a nő, ott többnejűségben éltek.

A család feje jóideig a nő volt (matriarchátus). Az anyaság önmagában már hatalmat adott. Azonkívül míg a férfi élelemszerzés céljából állandóan távol volt, az összes munkákat a nő végezte.

Mikor a földművelésre tértek át s a férfi otthon maradt, attól kezdve lett a férfi a család feje, s ezzel kezdődik a patriarchátus.

A házasságkötés ősi alakja a nőablás és nővásárlás volt.

A férfi családfőt a család tagjai felett megillette az élet és halál joga.

Hosszú az út, mely az egyiptomi házassági szerződéstől a szovjet házassági életközösségig vezet.

Egyiptomban, a zsidóknál és a régi görögöknél az anyajog van érvényben. Itt a férfi feleségének ünnepélyes házassági szerződésben hűséget és engedelmességet tartozott fogadni, míg a nő nem volt hűségre kötelezve.

Később a görögöknél az apajog fejlődik ki. s a nőuralmat zsarnoki férjuralom váltja fel.

A római nő szabadabb, de megbecsülés csak az urának gyermekeket szülő matronának jár.

A győzelmes háborúk nyomán járó jólét, pazarlás és dőzsölések a házasság intézményét is erkölcsi lejtőre juttatták.

*) W. Schmidt, F. Graebner.

A hanyatló Rómában az elválások száma példátlanul emelkedett.

Egykorú feljegyzések szerint egy asszony a sírkövére íratta:

»Itt nyugszik egy nő, aki 35 férjétől vált el.«

Seneca szerint pedig voltak asszonyok, akik éveiket, nem úgy, mint szokás volt, a konzulok szerint, hanem férjeik száma szerint számlálták.

A keresztyénség a házasságot is új szellemmel és erkölcsi tartalommal telítette.

A keresztyén nő megszűnt a férfi rabszolgája lenni, de éppúgy nem lett többé divatbáb, vagy szépségbálvány. A keresztyén nő jó feleség, fajfentartó és gyermekápoló anya.

A lovagkorban a nő tisztelete és magas piedesztálra helyezése lovagi kötelességgé lesz. A nő ismét zsarnokká válik, de utóbb önként leszáll a magas piedesztálról, s a reneszánsz asszonya már élettársa férjének s maga is férfi: egyéniség.

A francia Lajosok erkölcstelen udvara, a »nagy szeretők« korszaka majd a francia forradalom s annak következményei természetesen Európa szerte romboló hatással voltak a házasság intézményére is. A legmagasabb körök példája természetszerűleg károsan befolyásolta a puritán erkölcsöket s a házasság szentsége megingott.

A napóleoni korszak elnyomó törekvéseinek természetes következménye volt a nők felszabadítás iránti törekvése. Előmozdította ezt a nagyipari kapitalizmus kifejlődése s ennek nyomán az emberiség millióinak elproletárosodását.

Amerikából indult ki a mozgalom, mely a nők helyzetének javításáé: a nők egyenjogúsításáért és választójogáért szállott síkra.

Ezek a mozgalmak teljes eredménnyel jártak. A nő felszabadult, egye rangú lett a férfival s választójogot nyert.

Ezek a mozgalmak és ezek az eredmények, melyek a férfi és nő viszony-teljesen megváltoztatták, kétségtelenül hatással voltak a házasság intézményé is, és — kétségtelenül káros hatással.

A világháború s az utána következő események, a nagy gazdasági válság teljesen megbolygatták a férfi és nő helyzetét, feldúlták a családot és mehezítették a házasságekötést.

A háború alatt a nőnek kellett pótolni a férfi munkaerejét. A nő azonban a háború után is ott maradt a férfi munkahelyén, s ma is ott van a hivatalokban, üzemekben, gyárakban, műhelyekben. Elveszi a férfi kenyerét, elhanyagol; a családi életet, s megteremti a férfit eltartó feleség visszataszító típusa.

A nő térfoglalása a kereső pályákon egyfelől a férfi munkanélküliség-növeli, másfelől mind a családi és házaseletben, mind a társadalom egész szezkezetében nagy változásokat idéz elő.

A családi életben az asszony, vagy a leánygyermek önálló keresete háztartás, a napi megélhetés nélkülözhetetlen feltételévé válik, s így önként megszűnik a családi és házaseletben a nőnek az a függőségi és eltartottság érzete, amely korábban általános volt.

A kereső nők számának rendkívüli szaporodását mutatja az alábbi statisztika:

Budapesten 1910—1930-ig a kereső nők száma 172.000-ről 221.000-vagyis 49.000 fővel emelkedett. A nőtisztviselők száma 1910-ben 15.452, 1931-ban már 36.615 volt.

A nőknek ez a nagy szabadsága sok helyen már szabadossággá fajul. A kereső nő minden jogot megkövetel magának, s szórakozásait is a férfiaknak megfelelően űzi. Példáját minden nő követni akarja s kifejlődik a flapper típus, mely a mai lányok nagy részének ideálja és törekvéseinek célpontja.

Ezekből lesz a családját, házát, urát, hivatását elhanyagoló, folytonosan szórakozó, kártyázó asszonytípus, mely a családok életét sokszor megkeseríti.

Ezeknél a házassági kötelék csak egy forma, az életközösségnek egy általánosan elfogadott lehetősége, a házasságnak minden tartalma nélkül, mely lehetővé teszi egy többé-kevésbé kellemes társadalmi élet kiélését.

Innen már csak egy lépés az úgynevezett szovjetházasság, mely nem egyéb, mint a nemi érintkezés céljából hosszabb-rövidebb időre szóló államilag nyilván tartott együttélés, mely a házasság lényegét és céljait egyáltalán nem érinti.

Áttekintve a házassági életközösség történelmi fejlődését, vizsgáljuk a házasságnak, mint jogi és társadalmi intézménynek lényegét és annak formáit.

A házasság — jogi meghatározás szerint — egy férfinak és egy nőnek életfogytiglan szóló jogilag elismert erkölcsi tartalommal bíró legbensőbb életközösségre való szövetkezése.

A keresztyén egyház csak az egynejuséget ismeri, azért a keresztyén házasság monogam.

Az életfogytiglanság azt jelenti, hogy házasságot meghatározott időtartamra kötni nem lehet. A katolikus egyház a házasságot felbonthatatlannak tartja, míg más keresztyén egyházak szerint a házasság bizonyos körülmények közt felbontható.

A jog egyenesen megállapítja azokat a semmitő akadályokat, megtámadási okokat és tiltó akadályokat, melyek fennforgása esetén a házasság meg sem köthető, felbontható, illetve megsemmisíthető.

A jogilag elismerés azt jelenti, hogy a házassághoz fűzött joghatások csak akkor következnek be, ha az előírt alakiságokat betartják, s az akaratnyilvánítás a házasság megkötésére jogosított közeg (állami vagy egyházi) előtt történik meg.

Az a tény, hogy a házasság erkölcsi tartalommal bíró legbensőbb életközösség, meghatározza annak tulajdonképeni célját és rendeltetését.

E rendeltetés a fajfenntartás, a házastársak kölcsönös támogatása gazdasági téren, s a helyes munkamegosztás.

Ezekhez járul egy magasabb fejlődési fokon egymás kölcsönös lelki kiégésítése és a legbensőségesebb szellemi egység kialakulása.

A házasságnak valláserkölcsei jellege annyira kiemelkedő, hogy annak szabályait hosszú időn keresztül kizárólag a vallások állapították meg.

Utóbb az egyes államok a házasság intézményének népesedéspolitikai jelentőségére tekintettel szükségesnek tartották a házasságnak a jogi (az egyházi joggal szemben világi, másként polgári jogi) szabályozását.

Ez a szabályozás a házassági köteléki jog s a házassági vagyonyjog szabályait foglalja magában.*)

Mint láttuk a házasság, mint az állami és társadalmi életnek alapvető intézménye állami szabályozás alá tartozik, mert ez hivatott a társadalomban

*) Dr. Szokolay Leó: »Jogi alapismeretek.«

uralkodó erkölcsi felfogás szerint megállapítani a szövetségnek lényeges feltételeit, kellékeit, hogy rend legyen az állami élet eme *alaptagolata* körül. Az állami törvényhozás mégis csak a házasság megkötésének, megszűnésének és vagyoni jogi vonatkozásainak szabályozásaira szorítkozik, míg a házasság beléletét az etika az erkölcs törvényeire bízta.*)

Ha a házasságnak azt az eszményi alakját, mely annak célját és rendeltetését megvalósítani törekszik, összehasonlítjuk a mai házasságok átlagos típusával, azt tapasztaljuk, hogy a házasság ma már nem az a jogi, erkölcsi és nemi tartalommal bíró egész életre szóló oszthatatlan életközösség, mely azelőtt volt.

Láttuk, hogy a nők teljes felszabadulásával és kereső pályákra tódulásával a házasságban élő férfi és nő viszonya lényegesen megváltozott, más lett a köztük levő jogi helyzet is. A fajfenntartás célja mindinkább háttérbe szorul. A gyermek csak akadály a kereső házastársaknál, s nehezíti az élet kiélvezését. A világháború s az azt követő események az erkölcsökben helyrehozhatatlan rombolást végeztek. A házasság szentségének lejáratása, s a házasságkötés nehézségei következtében a vadházasságok száma ijesztően, elszaporodott, mivel együtt jár a törvénytelen gyermekek számának megnövekedése.

A legmagasabb osztályok, s a művészi körök viszonyainak sajtó útján, való nyilvános tárgyalása, s rokonszenves színben való feltüntetése szintért hozzájárul a házasság intézményének aláásásához.

Fentiek csak bátorítást meríthetnek a szabadszellemtű irodalom bőjébe, mint amilyenek például dr. Bauer Bernát »A nő« c. művének alá

»A morál, jó erkölcs és az illem termelték ki azt a felfogást, hogy gámia az egyetlen lehetséges kapcsolódási forma férfi és nő közt.

A monogámia az egyház által az emberiségre kényszerített ellenes berendezés.

A világnak és a morálnak folytonos figyelembevétel az, ami — világi és egyházi törvények mellett — az emberiséget egyenesen rákényszeríti sági csalásra és képmutatásra.«

Ha a mai házasságokat vizsgáljuk, azoknak rendszerint következő három formáját látjuk: pénz, érdek és szerelmi házasság.

A pénzházasság gyökerei egészen a vásárlási házasságig nyúlnak vissza. Míg régebben a férfi meghatározott összegért vásárolta meg a lányt a szüleitől, úgy ma olyanok a viszonyok, hogy a gazdag szülők férjet vásárolnak a lányuknak, tehát a férfi a szó szoros értelmében eladja magát. A vásárlási összeget a »hozomány« szép nevével nevezik, s a magassága a férfi társadalmi állásához, korához és külsejéhez igazodik, de esetleg a lány külsejéhez is.

Az ilyen házasságban nem érdeklődnek a férfi előélete, egészsége, jelleme iránt. Nem érdeklődnek a lány érzelmei után sem. Ugyanigy cselekszik a férfi is, aki azt hiszi, hogy legényéletének gyönyörűségeit a lány pénzével talán még intenzívebben folytathatja. (Dr. Bauer B.)

Az érdekházasságnál nem annyira a pénz játssza a főszerepet, hanem a rang, név és egyéb külső előnyök.

*) Dr. Katona M.: »Magyar magánjog.«

Az érdekházasság körébe tartozik, mikor a férfi »beházasodik« apósának vállalatába, vagy mikor a leányt egy tönkrement főúri sarjhoz, vagy öreg, beteges, vagyonos, előkelő emberhez erőltetik.

Az elsőnél a jólét és tekintély által biztosított jövő kilátása, a másodiknál a fényes címer, mely a polgárlányból egyszerre grófnét csinál, a harmadiknál a gondtalan jelen a csábító, s egyiknél sem veszik figyelembe a fiatalságban szunnyadó vágyakat és az elfojtott idealizmust.

A pénz és érdekházasság hívei diadalmasan szokták hangoztatni, hogy az úgynevezett szerelmi házasságok is igen gyakran rosszul végződnek. Ennek oka azonban az, hogy »szerelmi házasság« alatt rendszeren az olyan házasságot értik, melynek alapja a libidó, a tiszta kéjvágy, mely igen hamar elmúlik, s a szerelmi mámort nagyon hamar követi a teljes kijózanodás, s az előbbi nagy szerelmet sokszor gyűlölet, undor, megszokás váltja fel.

Ennek magyarázata az, hogy a szerelem és a nemi vágy két egészen különböző dolog.

Az igazi szerelem alatt nem egy érzés értendő, hanem *érzések összessége*, melyek a benső összetartozandóságnak tudatában nyilvánulnak. Ennek az összetartozandóságnak elsősorban a közös életérdekeken kell alapulnia, melyek azonban nem lehetnek tisztán anyagi eredetűek. Csakis az *ilyen* alapon nyugvó szerelmi házasság lehet tartós, csakis ez nyújt biztosítékot arra, hogy a — két emberfiának nincs szüksége külső gátlásokra ahhoz, hogy a házassági hűséget megtartsák, sőt, hogy mindezek a gátlások ebből a benső összetartozandóságból erednek*).

Ha tehát a házasságoknak fenti formái nem érik el a házasság tulajdoni célját és rendeltetését, sőt előbb-utóbb boldogtalanságra, s a házasság tei^ontására vezetnek, vizsgáljuk, melyek azok a házasságok, melyeket jó házasságoknak nevezhetünk, s melyek a házasság együttélés célkitűzéseit meg is valósítják.

A boldog házasságnak négy alappillére van:

a) egymásnak megfelelő házastársak egybekelése,

b) a házastársak egymáshoz való viszonyának lélektanilag és lélektanilag kiegyensúlyozottsága,

c) az utódok kérdésében való megegyezés,

d) a normális szexuális élet.

Ad a. Mint minden emberi együttélés, társas együttműködés alapfeltétele, hogy az abban résztvevők megértsék egymást, hajlamuk, gondolkozásuk, felfogásuk, természetük lehetőleg egyező legyen, mennyivel fontosabb a társ megválasztása egy házasságban, mely az egész életre tervezett egyesülés, s mely az egymásrautaltságnak a lelki, gazdasági és nemi együttműködésnek száz és száz szálával van átfűzve.

Platon szerint: »Minden ember fele egy egésznek, a másik felét meg kell keresnie.«

Egymásnak meg nem felelő házastársak házassága már eo ipso nem lehet harmonikus és boldog.

Kölcsönös szeretet és szerelem fennforgása esetén a jó házasságnak még alábbi elengedhetetlen kellékei vannak:

*) Dr. Bauer B.: »A nő.«

1. Egészségi állapot kifogástalansága.
2. Családi körülmények azonossága.
3. Társadalmi helyzet azonossága.
4. Anyagi helyzet azonossága.
5. Szellemi színvonal azonossága.
6. Lelkiség és gondolkozás azonossága.

1. A szellemi és testi egészség a boldog házasság alappillére. Minden emberben kell, hogy meglegyen az egészségre való kötelesség érzése. Bűnt követ el saját magával, embertársaival és a jövő nemzedékkel szemben, aki betegen lép házasságra.

Azok közé a betegségek közé, melyek leginkább teszik tönkre a házasság életet, tartoznak mindenekelőtt a tüdővész, az elme- és idegbajok, a nemi betegségek: romlásba és nyomorba dönti a családot a kábítószeres (morfium, kokain) szenvedélye és az alkohol mérge.

A házasság szempontjából meg nem felelő egészségű egyének egybekelésének megakadályozására a házasság előtti kötelező orvosi vizsgálat szolgálna, mely több államban már be is van vezetve.

Mint hogy a beteg házastársak betegségeiket rendszerint átörökítik, továbbá gyengeelméjű családokban a szaporodás — a tapasztalatok szerint — nagyobb, az ilyen házasságok megakadályozása eugénikai szempontból feltétlenül tétlenül kívánatos, mert különben bekövetkezik a fogyatékos, a biológiailag és szociológiailag alkalmatlanok korlátlan elszaporodása.

2. A családi körülmények szintén fontos szerepet játszanak a házasság kialakulásánál. Minden házasulandó lehetőleg a saját társadalmi osztályából válassza a párját, mert úgy a felfelé, mint a lefelé való házasodás rendszerint megboszolja magát. A főrangú és köznemesi a köznemesi és polgári a polgári és paraszti származású felek közötti házasságban előbb-utóbb kiütözik a származás különbözősége, mely sok keserűséget okoz. Igaz, hogy a házasfelek ehhez kitűnően asszimilálódnak, de ilyenkor is a nem egyenrangú szülők és rokonok a helyzetet sokszor elviselhetetlenné teszik.

3. Az azonos társadalmi helyzet sem elhanyagolható feltétele a jó házasságnak. Anélkül, hogy a kasztrendszer tartanánk helyesnek, meg kell állapítani, hogy a megértés az azonos társadalmi helyzetben levő házasfelek közt könnyebben elérhető. Bizonyos vonatkozásokban más a mentalitása a földbirtokos, a katona, a hivatalnok, a kereskedő, az iparos, a földműves stb. pályán levő embereknek.

Minden társadalmi réteg fia vagy leánya általában véve több megértést, több érdeklődést tanúsít a hasonlóké iránt. Adva van a közös érdek, s a társadalmi osztályszolidaritásnak az a láthatatlan ereje, mely az egyenrangúak, az egy foglalkozási ághoz tartozók közt ösztönösen kifejlődik.

Egy előkelő földbirtokos leánya sohasem fogja magát jól érezni egy polgári sorból felkapaszkodott államtitkár oldalán. A katonatiszt vagy magasabb hivatalnok is rendszerint megbánja, ha egyszerűbb iparos vagy kereskedő családból nőszül.

A szerelmes felek teljes erővel igyekeznek asszimilálódni, de előbb-utóbb kénytelenül emelkedik közéjük a társadalmi osztálykülönbség válaszfala.

4. Az anyagi helyzet rendezettsége és hasonlósága szintén lényeges feltétele a házaseslet zavartalanságának. Régi igaz közmondás: hogy: »ahol a gond bejön az ajtón, ott a szerelem kirepül az ablakon.«

Távolról sem jelenti ez azt, hogy a vagyon, a jólét *egyedül* boldogít, hanem azt, hogy az igényeknek megfelelő, s az elsőrendű szükségletek kielégítését lehetővé tevő anyagi erő feltétlenül szükséges. Ennek mértéke igen különböző és relatív. Mert egy beosztó, takarékos, élelmes házaspár ugyanabból a jövedelemből sokkal többet teljesít, s magának sokkal jobb életet biztosít, mint egy másik, amelyik pontatlan könnyelmű és észnélküli. Csodálatos, hogy a helyesen és okosan élés tudományát semmiféle iskolában sem tanítják.

Leghelyesebb, ha hasonló anyagi helyzetben levő felek házasesodnak össze, mert a hasonló anyagi helyzet általában véve hasonló életszínvonalat, igényeket, lehetőségeket von maga után.

Továbbá a sokkal jobb anyagi helyzetben lévő házastárs rendszerint előbbutóbb szemrehányást tesz szegény hitvesének, s ráeszmél, hogy milyen kiváló anyagi lehetőségeket szalasztott el házasesága miatt.

5. Nem elhanyagolható feltétel a házastársaknak hasonló szellemi színvonal, azonos műveltségi foka sem. Jóllehet, a hasonló társadalmi osztálybeli házastársak általános műveltsége nagy átlagban hasonló, mégis részben az észbeli képességek hiánya, részint az iskoláztatás és kellő nevelés elmulasztása miatt néha igen nagy eltéréseket tapasztalhatunk. Egy művelt, tudós férfinak egy korlátolt asszonnyal vagy egy diplomás, nagy látókörű nőnek egy primitív férfival való házasesága aligha lehet kifogástalan. Bár néha erre is találunk példát, ami azonban csak a szabályt erősíti.

A nőkben ugyan általában véve bámulatos alkalmazkodási képesség van, de a tudás és ész hiányát egy felületes társadalmi rutinnal igyekeznek palástolni.

De tény az, amit semmivel sem lehet pótolni, az úgynevezett »gyermekszobát«, vagy az otthoni gyermekkori nevelést, melynek bélyege egy egész életen át nyomot hagy.

A legfontosabb tehát, hogy a házastársak »gyermekszobája« legyen hasonló.

6. Az előbbiekből önként következik a lelkiség és gondolkozás azonossága.

A hasonló családi körülmények között felnőtt, hasonló társadalmi és anyagi helyzetben levő, hasonló szellemi színvonalú egészséges embereknél elvárható volna, hogy azok lelkisége és gondolkozásmódja is hasonló legyen. Ez azonban a valóságban nem így van. Különböző biológiai okok, nevelés és ráhatások folytán alig van két ember, akinek lelkisége és gondolkozásmódja teljesen azonos volna. Kívánatos, hogy házastársakul olyanok kerüljenek össze, akik legalább az élet nagy elvi kérdéseiben egyetértenek, mert különben egész életük folytonos vita és civódás lesz.

A házaseslet nem alkalmas harcias viták porondjával, hol az egyik fél feltétlenül sebet kap, hanem az a kompromisszumok helye, hol az »okosabb enged« elvének kell érvényesülni. A szellemileg erősebb házasesfél észrevétlenül irányítólag hat a család gondolkozásmódjára. Ha ez a nő koránt se éreztesse szellemi fölényét, meri az a férfirra nézve megalázó. Tartózkodjék mindenik házasesfél a kicsinyeskedéstől. Legyen elismeréssel és érdeklődéssel a másik munkája és munkaköre iránt. Legyen elnéző a másik gyöngéi, szenvedélyei iránt. Láss be, hogy az önfegyelem és engedekenység olyan áldozat, melyet a harmónikus házaseslet érdekében érdemes meghozni.

Ad b. A házastársak egymáshoz való viszonyának lélektanilag és élet-tanilag kiegyensúlyozottnak kell lenni.

A házastársaknak részt kell venni egymás munkájában. Az intellektuális és morális elhagyottság miatt inkább az asszony szenved, mert ő teljesen a házasság jelenlegi formájához alkalmazkodott, míg a férfi érdeklődésének javát inkább munkája köti le. Kell, hogy a férfi részeltesse feleségét munkájában, vegye magának azt a fáradságot, hogy az élet irányítója legyen és az asszony úgy fogja érezni, hogy szeretik, boldog lesz és bármilyen áldozatot is követelnek tőle, teljesíteni fogja azt. (*G. Lombroso.*)

Ha az asszony, mint okos segítőtárs — bár csak csekélységekben is — támogathatja munkájában a férfit, úgy ez a házastársi köteléket rendkívüli módon megerősíti. (*A. Moll.*)

A mai házasságoknál a férfit többnyire annyira igénybeveszi a pénz után való hajsza, hogy a nő és gyermek magára marad. így a legszélsőbb különbség uralkodik a két nem közt, s a férjnek nem marad ideje és energiája kulturális tevékenységre és a családjára, míg a nő, akinek nagyon is sok a szabad ideje és nincs szüksége arra, hogy alkotó munkát végezzen, boldogtalan és neurotikus lesz. Ez a boldogtalanság súlyosan nehezedik az olyan nőkre, akiket férjük állandóan szórakoztatásra biztat, s ez nemcsak a házassági viszonyt rombolja le, hanem sok nőnek morális jellemét is tönkreteszi. (*B. M. Hincle.*)

Ezzel szemben áll a feleségeknek az a típusa, akik az munka igáját húzzák, s férjük helyett, vagy férjük keresetének pótlásául hivatalban, gyárban vagy műhelyben görnyednek, s ezzel tetézik a háztartás és család körüli munkájukat.

Amott a munkátlanság és unalom, emitt a túlfeszített munka, s az idegkimerültség okozzák a lélektani kiegyensúlyozottság hiányát.

Míg az élettani kiegyensúlyozottság hiányát a házastársak különböző alkata, vérmérséklete, szexuális igénye és a megszokás idézi elő.

Mint *Balzac* mondja: »A házasságnak mindegyre a megszokás szörnyetegével kell megbirkóznia.«

A kiegyensúlyozott házasságban az aránylag csekély dolgoknak — melyek azonban az életben oly felette lényegesek — mert hangulatot ébresztenek vagy folytatnak el — sokszor igen nagy fontosságuk van.

Ilyenek a kölcsönös tapintat, a közös érdeklődés, a közös szenvedélyek stb. (*dr. Van de Velde.*)

Ad c. Mint már láttuk, a házasság tulajdonképeni célja a fajfenntartás, vagyis utódok nemzése.

Tehát az a házasság, amelyből gyermek nem származik, a házasság szorosabb értelemben vett céljának és rendeltetésének nem tesz eleget. A népesedéspolitikai szempontjából értéktelen meddő házasságok okai:

- a) mindkét házastárs, vagy egyik nemzéstelensége,
- b) a házastársak egymással való nemzéstelensége,
- c) a gyermeknemzéstől való tartózkodás,
- d) a gyermekszületés mesterséges befolyásolása.

Nem tartozik ide e kérdések taglalása. Nem kívánunk itt foglalkozni az »egyke« problémának sokat vitatott kérdésével sem, csupán megállapítjuk, hogy nem lehet egyedül a gazdasági nehézségekben keresni annak okát, hogy ma a társadalomnak csaknem minden rétege igyekszik elhárítani magától a gyermek-

áldás örömeit és felelősségét. Ennek gyökere csaknem ugyanolyan mértékben az erkölcsi érzék megingásában, a család szétzüllésében és a mindkét nembeli emberiség önzőbbé, igényesebbé válásában kereshető.

Bennünket e kérdés most csak abból a szempontból érdekel, hogyha a házasfelek a progenitúra kérdésében megegyezni nem tudnak, vagy óhajuk nem teljesül, ez igen sok keserűségnek és elégedetlenségnek lesz forrása.

Egyfelől a gyermekáldás elmaradása, másfelől a graviditástól való félelem miatt már igen sok házasság dőlt romba.

Kétségtelen, hogy egy normális házasságnál a közösen nemzett gyermek a legerősebb szellemi kapocs a házastársak közt.

De valamint *egyedül* a gyermek nem teszi mindig boldoggá a házasságot, — mely a legnagyobb örömök mellett egyúttal a legnagyobb aggodalomnak és bánatnak is forrása lehet — gyermektelen házaspárok közt is találunk igen boldogokat.

Ha már a sors kifürkészhetetlen akarata megfosztja őket az utódoktól, egymásban találják fel mindazt, amit a hiányzó gyermek nem nyújt nekik.

Ad d. A házasságot úgy definiáltuk, hogy az egy férfinak és egy nőnek legbensőbb életközössége. Ebben bennefoglaltatik a házasfeleknek állandó nemi közössége, szexuális egyesülése is.

A harmonikus viruló nemi élet a házasság egyik leghatalmasabb alappillére.

De ez egyúttal a házaselet analízisének legkényesebb kérdése is, mert a szexuális élet legintimebb részleteit is érinti.

A kérdéssel foglalkozó művek közül egyik legkiválóbb *dr. Th. H. Van laar*lami női klinika volt igazgatójának »A tökéletes házasság életvalósítása« c. munkája, melyben bátor hangon, de mindig tudománytalanon foglalkozik a szexuális élet legkényesebb kérdéseivel. és szerző szerint a nemi életről, s annak elemeiről a házasemberek részének igen hiányos ismerete van. Ezen hiányt kívánja pótolni, gon belüli nemi életet harmonikussá és virágzóvá tenni, astársak egészséges és kielégítő nemi érintkezése a kölcsönös házassal legbiztosabb záloga.

Igazi monogámia csak ott van, ahol két ember szívében igazi benső okokból marad meg a hűség, nem pedig a morál, etika és a világ megítélésére való tekintetből.

*

Fentiekben felvázoltuk azokat a kellékeket és feltételeket, melyek a tudomány és a tapasztalat szerint egy normális boldog házassághoz szükségesek.

Természetesen a házasság nem olyan valami, mely a feltételek fennforgása esetén kétségtelen boldogságra vezet, s melyet a kapott recept szerint jól meg lehet csinálni, hanem az egyéni, családi, testi, leki, anyagi, szellemi és szexuális vonatkozásoknak valóságos misztikuma, s így az egymásnak minden tekintetben megfelelő egyének összekerülése a legnagyobb ritkaság.

Egy szomorú statisztika szerint 100 házasság közül körülbelül 90 boldogtalan, nyolc közömbös és csak kettő boldog.

A legtöbb bajt a házasságban talán az okozza, hogy a házastársak kellő előkészítés nélkül lépnek házasságra.

A házasulandóknak elsősorban azzal kell tisztában lenniük, hogy a házaselet nemcsak egy keret, amelyen belül minden folyik tovább úgy, amint addig folyt, s hogy a házasság nemcsak gazdasági és szexuális együttélés, hanem zavartalan házaseletet élni valósággal művészet, amihez a házastársaknak igen finom érzés- és idegreakciókat is ismerniük kell. Tudniuk kell, mikor kell ragaszkodniuk egyéniségük érvényesítéséhez s mikor kell engedményt tenniük az egyéniségük rovására.

A rossz házasságok és válások főokai: a szexuális megelégedettség hiánya, anyagiak, kiábrándulás, lelkeség és gondolkodásbeli különbség, a szexuális élet dolgaiban való tudatlanság, a rokonok beavatkozása, testi és lelki betegségek, rossz nevelés, tudatlanság, a környezet káros hatása, gorombaság, összeférhetetlenség, túlságos elfoglaltság, a családról nem gondoskodás, végül egy harmadik.

Ha a szerencsétlen házasságok és válások rendkívül nagy számát látjuk, azt kell mondanunk, hogy a mai házasság csődbe jutott. De azért mégsem vehetjük el a házasság intézményét, mert jobbat nem tudunk helyette ajánlani.

A házasság a hívő számára szent. Az állam és társadalom részére nélkülözhetetlen. A gyermek szempontjából pedig okvetlenül szükséges.

S mint *Mme. de Stael* mondja: »Az igazi szerelem csak a házasságban virul.«

A nő szerelmi szükségletének csak a házasság keretén belül tehet eleget — relatív — biztonságban.

S nagyjában a férfi is a házasságban találja meg munkája termékenységének feltételeit.*)

Azonban a házasság szanalása két szempontból volna szükséges. Egv-részt magáért a házasságért, másrészt az utódokért.

Ha olyan sok rossz házasság van, kérdés, helyes-e a házasság felbont-hatatlanságához való ragaszkodás.

A zsidó vallás elismeri annak lehetőségét, hogy két ember gondolkozása és érzése megváltozhatik s így lehetővé teszi a házasság felbontását és új házasságkötést.

Ezzel szemben a katolikus egyház a házasságot szentséggé emelte, s azt felbonthatatlannak tartja.

Ennek következménye az, hogy a legtöbb esetben a válás megtagadása a házasságon kívüli viszony alapvető oka.

Egy angol válóperes bíró ezt írja: »Azt szeretném, ha azok, akik folyton a házasság szentségéről beszélnek, itt ülnének a helyemen. Majd meglátnák akkor, mi a házasság szentsége.«

Véleményem szerint a helyes álláspont az, hogy ha a kölcsönös elviselhetetlenség, csalódás vagy ellenszenv mutatkozik a házastársak közt, akkor a morál parancsolja, hogy a természetellenessé és így erkölcstelenné vált kapcsolatot felbontsák.

A válás megnehezítése nem látszik célravezetőnek, mert nem csökkentette a válások számát.

Havelock Ellis szerint nem is a válást kellene megnehezíteni, hanem inkább a házasságkötést, s a második házasságot.

*) Van de Velde: »A tökéletes házasság.«

Dr. Madai István szerint a válásnak nem szabadna per alakjában lefolyni, legalább a szociális gondoskodás körébe eső közigazgatási eljárással kellene a házassági bajokat elintézni.

Szükséges volna a válás előfeltételeit is biológiai orvosi véleménynek alárendelni.

Van olyan javaslat, hogy a válóper előzetes feltétele a szülők előzetes megegyezése legyen arról, hogy melyikük milyen kötelezettséget vállal a gyermekek eltartására és nevelésére.

Egy másik szerint azoknak a házasságát, akik több mint 5 éve már úgyszólván külön élnek, bármelyik fél kérelmére feltétlenül fel kell bontani.

Azzal, hogy a házassági kötelék felbontását eltiltjuk, még nem akadályozzuk meg az életközösség megszüntetését: mert olyan házaspárok együttmaradását, akiknek együttélése elviselhetetlen, semmiféle hatóság nem kényszerítheti ki.

Csonk Magyarországon az 1928—1934. évek átlagában évente 5051 házasságot bontottak fel. A felbontott házasságokból 29% esett Budapestre, míg főváros lakossága az egész ország népességének csak 11,5%.

A világvárosi házasság tehát kevésbé tartós, mint a vidéki. Vagyis a vidéken folytatott házaseset két és félszer nagyobb ellenállóképességet mutat fel súlyos korunkkal szemben, mint a fővárosi házasságok.

Amerikában minden öt házasságra esik egy válás.

A házasságok felbontásának egyik legszomorúbb következménye az, hogy a házasságból kiesett nők közt aránytalanul sok a bűnözők, elmebetegek az öngyilkosok száma, ami elsősorban a szexuális egyensúly megbomlására vezethető vissza.

Az államnak, egyháznak és társadalomnak tehát az a feladata, hogy ne megromlott házasság felbontását nehezítse meg, hanem annak létrehozását és fennmaradását segítse elő.

Lássuk néhány külföldi állam ezirányú törekvését és intézményeit:

Német- és Olaszországban az államhatalom intézményesen a házasság, családi élet, a gyermekáldás erkölcsi és számottevő anyagi támogatásokkal, szigorú törvényekkel is igyekszik visszaterelni a nőt a családi, asszonyi anyai kötelességek ösfészkébe: az otthonba, a családba.

A fiatal lányokat szakszerűen képezik csecsemőápolásra, gyermeknevelésre, beteggondozásra, egészségügyi tennivalókra, ezenfelül főzési, varrási és háztartási, falun mezőgazdasági munkákra is.

A volt Ausztriában házassági tanácsadókat állítottak fel, melyek a munkakörükbe tartozó egészségügyi intézmények bevonásával, úgy a házasságkötés ott, mint a házasság alatt megfelelő tanácsokat adnak a hozzájuk fordulóknak.

Amerikában már nem egy főiskolán van házasságtudományi tanfolyam, ahol a házaseset lélektani, fiziológiai, szociális, vallás-erkölcsi és minden egyéb vonatkozásaira kiterjeszkednek.

Mert — mint mondják: »Lehetetlenség azt kívánni, hogy egy fiatal nő, itt erre sohasem tanítottak, egyszerre értsen ahhoz, hogyan kell a férjével gyermekével bántani.«

Németországban hatósági házasságközvetítő hivatalok felállítását tervezik, melyek az egymásnak megfelelő házasságkötő felek összehozását végeznék.

A népesedéshez fűződő nagy közgazdasági érdek az állami felügyelet alatt álló házasságközvetítéstől csak sikert várhat.

A magyar államra és társadalomra a házasságok kötésének előmozdítása és fennmaradásának biztosítása terén még nagy feladatok várnak, mert Ravasz püspök szavaival élve »minden olyan társadalom, amely a családalapítást nem teszi lehetővé, gyökerében támadja meg a nemzetet.«

*

Összefoglalva az eddig elmondottakat, arra a megállapításra jutunk, hogy a házassági harmóniának két alapfeltétele van, úgymint *a testi és lelki tulajdonságok közössége*. Vizsgáljuk meg tehát a legnagyobb lelkiismeretességgel úgy a magunk, mint leendő házastársunk testi és lelki tulajdonságait, s csak azok egyezése esetén határozzunk, mert a házasságkötés halálosan komoly felelősségvállalás úgy magunkért, mint a frigyünkből származó új emberi életekért, s vétkezik az, aki könnyelműen köt házasságot.

Mert jól jegyezzük meg, hogy csak a közös ideálokért, eszmékért lelkesülő és testileg is azonos típusú emberek házassága lehet boldog.